

## ZAPISANO JE (4)

**Branko Borilović**

This issue of the journal contains the segment “It has been recorded” representing an archive of quotations conceived as a brief review of published records on Montenegro and Montenegrins throughout different periods. In this issue we publish the records related to the Petrović dynasty.

### *Vladika Danilo (1677–1735)*

Da je vladika Danilo Petrović Njegoš rodonačelnik dinastije Petrovića, bio prvi vođa jedne balkanske zemlje koji je primljen na dvor cara Petra Velikog 1715. godine.

*Matica*, Podgorica, zima – proljeće, 2013, str. 57.

Da je vladika Danilo novac koji je dobijao iz Rusije pozajmljivao, a onaj kome je pozajmljivao bio je u obavezi da plati 6% kamate. Tim novcem je pomagao sirotinji, ali i zidao manastire, čak i Cetinjski manastir 1724. godine.

Kapisoda, Ljubomir, *Manastir Stanjevići*, Cetinje, 1998, str. 30.

Da su Zećani sakupili 1000 dukata za otkup vladike Danila kada su ga Turci na prevaru uhvatili 1707. godine. Ostali dio otkupa od 2000 dukata sakupili su Crnogorci prodajom „skupocjenih crkvenih odježda“.

Karadžić, Vuk Stefanović, *Crna Gora i Crnogorci*, CID, 2017, str. 41.

Da je mauzolej vladike Danila na Orlovom kršu izgrađen po nacrtu knjaginje Jelene i pod nadzorom inženjera Radovića. Kamen za podizanje mauzoleja dobavljen je sa Ljubovića, a gradili su ga Korčulani i domaći majstori. „Medaljon“ sa likom vladike Danila uradio je srpski umjetnik Đorđe Jovanović.

*Vesnik srpske crkve*, Beograd, sv. X, oktobar 1896, str. 941.

Da su zemni ostaci vladike Danila Petrovića Njegoša prenešeni na Orlov krš 7. septembra 1896. godine.

*Vesnik srpske crkve*, Beograd, sv. VII, jul 1896, str. 647.

Da je na mjestu današnjeg spomenika vladici Danilu na Orlovom kršu Ivan-beg Crnojević bio podigao tvrđavu „radi zaštite od neprijatelja“. Tvrđava je porušena kad i Cetinjski manastir 1692. godine, a tragovi su se videli sve dok nije „sravnjen za podizanje spomenika vladici Danilu“.

*Cetinje i Crna Gora*, Beograd, 1927, str. 25.

### *Vladika Sava (1702–1782)*

Da je vladika Sava Petrović imao dobre veze sa napuljskim dvorom. Zbog toga je u Napulju 1751. godine sa crnogorskim pasošem uputio Stanoja Humca i Vučetu Martinovića „iz slobodne knjaževine Crne Gore....“ da „izvide“ teren za preseljenje jednog broja Crnogoraca u ondašnju Kraljevinu

Dvije Sicilije (Napulj). U ovu regiju je trebalo da se iseli trideset porodica iz Cetinja, Čeklića i Bjelopavlića.

*Istorija Crne Gore*, III knjiga, tom I, Titograd, 1975, str. 311.

### *Vladika Vasilije (1709–1766)*

Da je Vladika Vasilije poslao na školovanje u Rusiju „dvanaest mladića iz najuglednijih crnogorskih kuća: Rafail Petrović, Ivan Petrović, Vojin Petrović, Ivan Petrović, Petar Radonjić, Toma Marašević, Sava Radonjić, Simeon Plamenac, Nikola Plamenac, Gavriilo Radulović, Mihailo Borilović i Ivan Vukotić“.

Stanojević, Gligor, *Mitropolit Vasilije Petrović i njegovo doba (1740–1766)*, Beograd, 1979, str. 152.

Da je Sima Milutinović u svojoj knjizi „Istorija Crne Gore“ zapisao da je carica Jelisaveta predložila vladici Vasiliju da joj pošalje toliko Crnogoraca da od njih sastavi naročiti „Crnogorski puk“.

Đorđević, Vladan, *Evropa i Crna Gora*, Beograd, 1912, str. 87.

Da je vladika Vasilije smatrao da sa 50.000 dukata, koje bi dobijao iz Rusije, mogao urediti državu i „braniti svoju nezavisnost“. Takođe je smatrao da Crna Gora u svojem „stenju“ krije zalihe srebra i zlata, pa traži od Rusa da mu pošalju stručnjake koji će rudno blago vaditi iz zemlje. Zauzvrat, Crnogorci će kovati novac sa likom ruske carice. Htio je i da nabavi štampariju „da ne bi do veka prosjačio po Rusiji potrebne crkvene knjige“.

Đorđević, Vladan, *Evropa i Crna Gora*, Beograd, 1912, str. 108.

Da je vladika Vasilije, u pismu od 29. 04. 1753. godine Praviteljstvujušćem senatu, rekao i ovo: „No kako sam za vreme moga bavljenja ovde video, da mnogi Srbi (srbijanski ljudi) dolaze u Rusiju i da od Milosti Njenog Imperatorskog Veličanstva dobiju časti i dostojanstva, to sumlje ne može biti da će se neki Srbi bez osnova nazivati Crnogorcima i plemićima (šljahtičami – poljski plemić, prim. B.B) te na taj način dobijati časti i dostojanstva, i takvih može biti već ima“. Dalje kaže da će on u buduće davati „svedodžbe“ Crnogorcima koji budu željeli da stupe u službu Nj. I. Veličanstva „da se ne bi koje kakve varalice izdavale za dobre Crnogorce i da ne bi ružili „čast crnogorskog naroda“. Sve to je srpski istoričar Jovan Tomić okarakterisao kao „nesrpsku stvar“.

Dorđević, Vladan, *Evropa i Crna Gora*, Beograd, 1912, str. 83.

Da je vladika Vasilije 3. maja 1754. godine doživio velike počasti u Rusiji. Najprije je primljen od strane carice Jelisavete u manastiru Veskresenskom u Moskvi, a potom su dugo razgovarali. Vasilije se zalagao da jedan dio Crnogoraca preseli u Rusiju i kao „dobar otac“ starao se o njihovoj bezbjednosti i sticanju carske milosti.

*Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750-1766. godine.* Napisao Marko Dragović, Cetinje, 1881, str. 14–15.

Da je vladika Vasilije u pismu grofu i diplomati Bestuževu-Rjuminu (1693–1766) napisao sljedeće: „Po vašoj želji evo ću vam napisati sljedeće o narodu crnogorskome. U staro vrijeme crnogorski se je narod nalazio pod vladom prirodnijeh svojih knjaževa. Poslije tih knjaževa ostala je republika pod vladom svojih mitropolita...“

*Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750-1766. godine.* Napisao Marko Dragović, Cetinje, 1881, str. 10.

Da je vladika Vasilije u Cetinjskom manastiru otvorio „škole za mlade ljude, koji su željeli posvetiti sebe sveštiničkoj službi“. U pismu grofu Bestuževu-Rjuminu on se žali da mu je narod neobrazovan, a da je prirodno bistar i da mu treba pomoć za otvaranje škola riječima: „Takvoga su uma Crnogorci da i ne mnogo učeni Crnogorac može predobiti govorništvom velikoga filozofa rimskoga“.

*Mitropolit crnogorski Vasilije Petrović Njegoš ili Istorija Crne Gore od 1750–1766. godine.* Napisao Marko Dragović, Cetinje, 1881, str. 6–7.

Da je vladika Vasilije u svojoj knjizi „Istorija o Crnoj Gori“, zapisao da „Baoša“ zetski knez, nije htio biti ni u kakvom dogovoru sa srpskim knezom Vukanom i da sa njim neće sklapati nikakve dogovore. Dalje je zapisao: „Malo će Srbliji bitku dobiše, bez Crnogoraca i Brđana“.

*Istorija o Crnoj Gori*, Cetinje–Titograd, 1985, str. 49–51.

Da je vladika Vasilije zapisao i ovo: „Crnogorci od svojih saveznika Srba, turskih podanika, bjehu ostavljeni, a pored toga Turcima zajedno na Crnogorce podoše u rat Hercegovci, kojima Turci nikad ne dozvoljavaju da nose oružje, osim kad idu u rat protiv Crne Gore“

*Istorija o Crnoj Gori*, Cetinje–Titograd, 1985, str. 77.

### *Petar I Petrović Njegoš ( 1748–1830)*

Da je Petar I Petrović Njegoš, kao komandant crnogorsko-bokeških trupa u borbama protiv velike i moćne Napoleonove vojske, 1806. godine prilikom opsade Dubrovnika, savjetovao svoje podanike riječima: „Ja molim svakog Crnogorca i Primorca u tri puta zaklinjem Bogom svedržiteljem da ne bi u

sela nikakve zulume oli pakosti činili. Koji me ne osluša da ga Bog gospod žestoko i nemilosrdno porazi“.

Da je 1788. godine Petar I, svojim „uplivom odvratio Mahmud pašu Skadarskog, od ratovanja protiv Rusije“ zbog čega je dobio Orden Aleksandra Nevskog. O tome je pisao V. Bronevski koji zapaža da je Vladika govorio italijanski, francuski i ruski jezik tako dobro kao da govori „svojim prirodnim slovenskim jezikom“.

*Zbornik Više pomorske škole u Kotoru*, br. 3–4, 1976/1977, str. 59–60.

Da su mnogi stranci Petra I Petrovića Njegoša oslovljavali kao gospodara Crne Gore, pa i Karađorđe. Toliko je bio cijenjen u narodu da su njegove riječi „bile jače od odluka svih zborova“. Važio je za vladiku-asketu, a ne za vladiku-knjaza.

*Cetinje i Crna Gora*, Beograd, 1927, str. 126.

Da je car Aleksandar I 1803. godine okrivio Petra I da je htio da „proda“ Crnu Goru Francuskoj. Ruski Sinod je bio još oštrij, pa je njihov izaslanik grof Marko Ivelić zaprijetio da će Petra I uhvatiti i poslati u Sibir. Zbog toga su se Crnogorci 1804. sakupili na Cetinje i poslali „aber“ u kome se kaže da „Ruski Sinod nema pravo nad arhijerejima koji nijesu njemu potčinjeni“. Takođe, ističu da nijesu zavisni „ni od koga, samo što smo slušali nastavenija i pokoravali se vlasti naših mitropolita, koji su nas naučili braniti pravoslavnu vjeru i svoju slobodu“.

*Istorijski zapisi*, Cetinje, knj. IX, sv. 1, 1953, str. 77–78.

Da su Bokelji na skupštini u Risnu odlučili da pozovu vladiku Petra I kako bi zajedno sa Crnogorcima onemogućili ulazak Francuza u Boku. Crnogorska Skupština je prihvatila ovaj predlog 27. februara 1806. godine. Kako bi mobilisao i Brđane za isti

poduhvat, uputio im je poslanicu u kojoj piše: „Kazaće vi gospodin Petronije i ostali vaši Brđani, koji su ovamo dohodili, kako je faleći boga, Boka i sve ovo primorje danas s nama i mi s njima...”

*Matica*, Podgorica, proljeće 2010. str. 184.

Da je vladika Petar I 1806. godine pozvao na Cetinje glavare Crne Gore i Brda, đe su odlučili da brane Boku od francuskih trupa. Bokelji, obradovani tom odlukom, izaberu vladiku Petra za člana i predsjednika odbora, koji je tada upravljao Bokom.

*Glasnik Srpskog učenog društva*, knjiga XLII, Beograd 1875, str. 155.

Da je Vladika Petar I, na pitanje zašto je ratovao protiv Francuske, maršalu Marmonu odgovorio „da se Crna Gora nalazi pod zaštitom Rusije koja ga je obasipala dobričinstvima, smatrao je svojom dužnošću da joj se pokori...“. Na kraju ga je Vladika uvjeravao da će „Crnogorski narod živjeti u dobrim susjetskim odnosima i da se nećemo imati prilike požaliti, te da bi mu bilo drago da bude u milosti njegovoga vladara“.

Maršal Marmont, *Memoari*, Split, 1984, str. 69.

Da je ruski dvor naredio Svetom sinodu da proglasi Petra I Petrovića Njegoša za jeretika. U gramati koju su mu poslali stoji: „Narod ne poučavate u vjeri i zakonu, pa još što je gore po čitave godine propustite bez službe božje. Takvo žalosno stanje, koje prijeti opasnošću hristijanskoj vjeri u Crnoj Gori i Brdima, obratilo je na sebi pažnju Svetog Sinoda koji vas smatra za učitelja zla“. Na gramatu su Crnogorci odgovorili: „A mi narod crnogorski i brdski dobro poznajemo vas, i uvjereni smo da od onoga što vi nama obećavate ne bi za nas nikakva ni slova, ni čast ni sreća posljedovala“.

Backović, Marko, *Crna Gora pri kraju devetnaestog vijeka*, Beograd, 1895, str. 59.

Da je vladika Petar I Petrović Njegoš prodao dva svoja broda Vasu Đurasoviću, bokeškom kapetanu. Vladika je brodove dobio na poklon od admirala Senjavina (ruski admiral, jedan od najpoznatijih tokom Napoleonovih ratova, prim. BB.). Brodove „San Pietro“ i „San Nikola“ Vladika je prodao za 20.000 fiorina.

*Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, XVII, 1969, str. 79.

Da je maršal Marmon 1808. godine poklonio veoma vrijednu sliku vladici Petru I. Radi se o portretu Napoleona koji je ukrašen dijamantima.

Maršal Marmont: *Memoari*, Split, 1984, str. 106.

Da je vladika Petar I 1777. godine, kada je došao u posjetu Rusiji, bio ne malo iznenađen odlukom petrogradskog „oberpolicmajstora“ da napušti Petrograd i Rusiju. Njegov korte (kortež – pratilac/ prim. BB) bio je sekretar opat Dolci (Francisko Dolci de Visković – prim. BB). Kao i Petar I, i opat Dolci je bio pod velikom prismotrom petrogradskih vlasti. Ruske vlasti su od njega tražile da okleveta vladiku i predstavi ga kao varalicu koja ne može biti arhijerej bez „dopuštanja ruskog Sinoda“. Na te klevete vladika im je odgovorio: „Zar oni ne znaju da vlast ruskog Sinoda ne izlazi izvan granica ruske države i da slavenoilirski narodi imaju slobode u crkvenijem pravima“.

Dorđević, Vladan: *Crna Gora i Rusija*, Beograd, 1914. str. 11.

Da je krvna osveta u vrijeme vladike Petra I toliko bila uzela maha da je samo u sukobu Čevljana i Bjelica bilo 75 „mrtvih glava“, a od toga samo u Velestovu 71. Od 4000 kuća u Crnoj Gori, jedna četvrtina je bila u zavadi, što će reći oko 1000 ljudi je imalo problema sa krvnom osvetom.

Dorđević, Vladan: *Crna Gora i Rusija*, Beograd, 1914. str. 31.



Da se titula „veliki vojvoda“ („obervojvoda“) prvi put pominje u Crnoj Gori u vrijeme vladike Petra I i to u slučaju Srbina Nikole Davidovića „koji je imao prilike da učini Rusiji takvih usluga da je sada njen povjerenik u ozbiljnim poslovima“. Vladika je njegovom prezimenu dodao i prezime „Crnojević“ ne bi li ga zbog toga Rusi i Crnogorci smatrali nasljednikom nekadašnjih crnogorskih vladalaca. Na opštem narodnom crnogorskom zboru on je dobio punomoćje da pregovara sa Rusima oko važnih pitanja Crne Gore, pa i o tzv. 21 „artiklu“ (članovi – prim. BB)“. U trećem članu ovih uputstava se kaže: „Kada je 1797 propala mletačka republika, mi smo braneći grad Budvu dva puta odbranili bokeljsku provinciju od Francuza, za vreme posljednjeg rusko-austrijskog rata s Turcima...“

Dorđević, Vladan: *Crna Gora i Rusija*, Beograd, 1914. str. 43.

Da je Tomo Krstov Popović iz Herceg Novog objavio podatak koji govorio o posljednjim trenucima i smrti vladike Petra I. U tekstu kaže sljedeće: „6. oktobra u veče ustao je, pripremio okrote, upalio svijeću, stavio na sto krst i jevanđelje, pomolio se Bogu i za tim izdahnuo“.

*Brankovo kolo*, Sr. Karlovci, 1907, str. 663–664.

Da je jedan francuski general predložio vladici Petru I dvoboj crnogorskog i francuskog vojnika. Prema legendi, Petar I je prihvatio prijedlog i odredio predstavnika crnogorske vojske. Bio je to korpulentni Čevljanin po prezimenu Gardašević. Francuski vojnik, koji je bio vješt ovom tipu borbe, pokušao je ismijati protivnika time što mu je povukao ućkur iz gaća čime ga je izložio svojevrsnom poniženju. Upravo taj nedostojan postupak skupo ga je koštao. Naime, Gardašević budući da je branio svoju čast i čast crnogorske vojske dodatno je bio motivisan pa je protivnika gorštački, boksom pogodio u tijelo i

zajedno sa njim našao se na zemlji. Kad se pridigao u rukama je držao protivnikov „grkljan“.

Krstović, Slavko: *Sport u Tivtu*, 2011, str. 66.

Da je Simeon Petrović Orlović, rodom iz Like (Hrvatska), bio pisar kod vladike Petra I i mnogo ga je volio i cijenio. On je i u vladičino ime vršio prepisku sa mnogim znamenitim ljudima onog vremena, a pregovarao je i sa austrijskim vlastima oko pograničnih mjesta. Bio je omiljen među Crnogorcima i Bokeljima zbog toga što je umio da se „dodvori“ Rusima, te je nazivan „kolležsij asessor“ (sudski pomoćnik, prim. B. B).

*Spomenik SKA LII, drugi razred, 44*, Beograd, 1914. str. 51.

Da je vladika Petar I ostavio amanet bratstvu Kustudijama: „Da vi je na amanet kuća Petrovića, nedajte da ih gaze Guvernadurovići, stavite im se u odbranu“.

Backović, Marko Đ.: *Crna Gora pri kraju devetnajestoga vijeka*, Beograd, 1895. str. 4.

Da je vladika Petar I lično poznavao guvernera Pariza, maršala Miratu. Naime on mu se 1804. godine obratio skrećući pažnju „na važnost Crne Gore i na usluge koje bi ona mogla učiniti Francuskoj“.

*Zapisi*, sv. 1, jul 1927. str. 7.

Da je na Skupštini u Dobroti, 1813. godine, proglašeno ujedinjenje Crne Gore i Boke. Jedan od zaključaka je bio: „One se jedna drugoj zaklinje Gospodom Bogom, na vjernost i da će uvijek ostati sjedinjeni u svakom slučaju i događaju“.

Rotković, Radoslav, *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Cetinje, 1996, str. 96

## *Petar II Petrović Njegoš*

Da je Petar II Petrović Njegoš smatrao da Crna Gora neće dobiti „međunarodno priznanje i samostalnost“ dok su na njenom čelu mitropoliti. Zbog toga je slao rođake (Danila i Pavla) na školovanje u Rusiju sa ciljem da jednog dana preuzmu upravljanje Crnom Gorom.

*Istorijski zapisi*, Cetinje, knj. IX, sv. 1, 1953, str. 414.

Da je Petar II Petrović Njegoš, svoju čuvenu rečenicu: „Crnogorci ne ljube lance“ izgovorio aprila 1851. godine prilikom posjete Vatikanu i crkvi sv. Petra. Tu mu je sveštenik pokazao časne verige i začuđeno upitao: „Zar ih neće Vaša svetlost celivati?“. Na ove riječi, Vladika je odgovorio: „Crnogorci ne ljube lance“.

Nenadović, Ljuba: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 90.

Da je u Klivlendu (SAD) otkriven spomenik Petru II Petroviću Njegošu. Otvaranje spomenika preko Berlina direktno su pratile i radio stanice u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani.

*Zetski glasnik*, Cetinje 12. IX. 1936, str. 3.

Da se Petar II Petrović Njegoš u jednom pismu od 19. juna 1844. zahvalio gubernatoru dalmatinskom, u svoje i bratovo ime, na „zlatne sahate koje ste izvolili na dar poslati mome bratu Peru“.

Petrović Njegoš, Petar II: *Pisma III (1843–1851)*, Beograd, 1955, str. 130.

Da je Njegoševo djelo „Šćepan Mali“, štampano mimo njegove volje „Vukovom ortografijom“. Tom prilikom je rekao: „E, nije vrijedno, povjeriti kome štogod“. Rukopis je predao

Andriji Stojkoviću u Trstu, „doduše, nijesam mu rekao da pečata ni starim ni novim pravopisom, on me molio za rukopis, ja sam mu ga dao da čini s njim što hoće“. Ali nije očekivao da će knjiga biti pečatana novom ortografijom i zato kaže: „Ima ko te puteve krčiti bez crnogorskog Vladike“.

Nenadović, Ljuba: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 54.

Da se Petar II Petrović Njegoš bavio u Napulju „opisivanjem Crne Gore i njene istorije, na francuskom jeziku“. U tome mu je pomogao tamošnji advokat Đuzepe Kaza. Vladika je Kazi diktirao, a ovaj zapisivao njegove riječi na francuskom jeziku. Po pisanju Nenadovića „to je delo već gotovo“. Njegoš je namjeravao ovaj zapis poslati francuskom izdavaču „po imenu Belanžen“, a bila je „udešena za strance, koji nas ne poznaju“.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, mart, 1851, str. 26–27.

Da je Petar II Petrović Njegoš sebi odredio mjesto „ukopa“? Bilo je to 1837. godine kada je izašao na Lovćen sa bratom Perom, Stevanom Perkovićem, Đorđijem i mnogim glavarima. Uzeo je jedan kamen sa vrha Lovćena i rekao: „Draga braćo! Sa ovim kamenom postavljam temelj mojoj vječnoj kući!“ – Na te riječi odgovorio mu je brat Pero: „Bog s tobom Gospodaru što govoriš tako mlad, za tvoju vječnu kuću! Čemu da se na vrh ove planine kopaš kada imaš gotovu raku u Svete Gospe na Cetinje“.

„Ovo je moja poslednja volja koju ste vi dužni ispuniti i da više o tome ne govorimo“ – rekao je vladika.

*Boka*, Veliki ilustrovani kalendar za godinu 1912, str. 58-59.

Da je Trifun Đukić, književnik (otac poznatog režisera i slikara Radivoja Lole Đukića, prim. B. B) zapisao da su Njegoševi stihovi našli mjesto i u crkvenoj upotrebi. U tekstu opisuje kako je Simu Popovu Davidoviću iz Paštrovića

napravljen šteta, izgorjela mu je „trnica“ (pojata, prim. BB) i uništen maslinjak. Pošto nijesu mogli naći krivca, tamošnji sveštenici su čitali stihove (kletve) Njegoševe „bog veliki i njegova sila, u zemlju im sjeme skamenilo“, na čemu su svi prisutni uzviknuli: „Amin“. Takvih je primjera bilo još po Crnoj Gori.

*Godišnjica Nikole Čupića*, knj. XLVII, Beograd, 1938, str. 148–152.

Da se Petar II Petrović Njegoš, u pismu od 24. jula 1845, zahvalio austrijskom dvoru za olakšanje dacije za sir crnogorski.

*Glasnik Narodnog muzeja Crne Gore*, Nova serija XII, Cetinje, 2016, str. 148.

Da se Petar II Petrović Njegoš, maja 1848. godine, obratio Bokeljima sljedećim riječima: „Boka je i Crna Gora tako spojeni kao duša i tijelo, jedan narod i duh, jedan običaj i jezik, i jedan bez drugoga ne može ni živjeti ni umrijeti, i zato vas ja u srcu ne razlikujem od Crnogoraca, i gotov sam vazda zlo i dobro dijeliti“.

*Glasnik Narodnog muzeja Crne Gore*, Nova serija XII, Cetinje, 2016, str. 155

Da se Petar II Petrović Njegoš upoznao u Napulju sa „vice-admiralom američanske vojne lađe“ i da je dobio poziv da ih posjeti. Poziv je prihvatio i otišao u društvu Ljube Nenadovića kojeg je za tu priliku obukao u crnogorsko odijelo. Viceadmiral ga je dočekao na lađi, gdje mu je ukazana posebna počast. Na lađi su bili postrojeni kadeti dok je vojna muzika svirala ispod mnoštva zastava među kojima je dominirao „veliki američki barjak“ sa svojim zvijezdama. Na brodu je dobio na poklon „malu ali vrlo lijepu mapu Sjeverne Amerike, kao i novčić kovan u vrijeme oslobođenja američkih naroda“, a vladika je darovao admiralu crnogorsko oružje. Nenadović dalje kaže da „Vladika istinski ljubi Ameriku“. U jednom trenutku on je

admiralu rekao da je razmišljao da napusti „Jevropu“ i pređe u Ameriku.

Kada je sašao s broda, topovi su počeli gruvati, a „dvadeset i jedan top pozdravio je suverena Crne Gore“ uz poklič „Eviva, eviva!“

Nenadović, Ljuba: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 31–32.

Da je jedan engleski lord kada je upoznao Petra II Petrovića Njegoša u Napulju rekao: „Budite uvjereni, da mi je milije što sam video i upoznao Vas, nego Napulj“.

Nenadović, Ljuba: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 28.

Da je Italijanski kralj naručio „naročiti voz“ koji je „krenuo iz Napulja zbog Vladike“. Vladika je putovao iz Napulja do Kazerte, đe je bio smješten kralj. Na stanici je dočekan od strane kraljevih ađutanata, a prilikom ulaska u kraljevsku sobu, dočekan je od strane mnogih oficira i generala.

Nenadović, Ljuba: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 66.

Da je Njegoš posjetio Svetu Stolicu/Vatikan aprila 1851. godine. Tom prilikom najviše se zadržao pred Isusovom slikom. Oduševljen njenom ljepotom rekao je: „Kako bi ova Hristova slika mogla progovoriti, prve bi joj riječi bile: Ne činite drugima ono što sami sebi ne želite. Vjera bez dobrih djela, mrtva je“.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 82.

Da se na Cetinju nalazio spomenik Petru II Petroviću Njegošu sa petokrakom. U tekstu je objavljena i slika spomenika.

20. oktobar, 16. septembar 1951, str. 2.

Da je Petar II Petrović Njegoš pri susretu sa Nenadovićem rekao: „Ala se mi Sloveni narobovasmo“ i nastavio: „Ali, mi

Crnogorci bogami, nijesmo. Svakom slobodnom čovjeku možemo slobodno u oči pogledati. Ni pred kim se ne moramo zastiđeti“.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 24.

Da se Petar II Petrović Njegoš peo na Vezuv u specijalnoj stolici koja je za njega napravljena, a naizmjenično su ga nosila četiri nosača. Pri izlasku na Vezuv, vladika je u krater vulkana ubacio 2 kubure.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 37–38.

Da se jedna ulica u Pompeji zove: „Il Principe di Montenegro“ (Knez Crne Gore), a to ime je dobila u Njegoševu čast, koji je 1851. godine posjetio ovaj drevni grad.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 63.

Da su Petar II Petrović Njegoš i ban Jelačić bili bliski prijatelji. Zbog toga je vladika 30. oktobra /11. novembra 1848. godine htio da pošalje 1000 Crnogoraca kako bi pomogli Hrvatima u borbama protiv Mađara. Iako je to bila njegova zamisao, nije uspio da je realizuje iz razloga što nije imao brodove koji bi mogli prevesti toliko ljudi. Imao je na raspolaganju samo 2 broda, koji su mogli da prime svega 500 ljudi. Pod pritiskom Beča, ban Jelačić je odbio pomoć, uz veliku zahvalnost vladici. Čuveni hrvatski historičar Ferdo Šišić kaže da je „gest Crne Gore spram Hrvata“ 1848. godine, bio plemenit, viteški i hrabar“.

*Zetski glasnik*, Cetinje 1934, br. 42–43, str. 2.

Da je Petar II Petrović Njegoš na proputovanju iz Dubrovnika za Crnu Goru svratio u manastir Savina. Zanimljiv je opis vladčinog izgleda: „Bio je u dugačkoj gornjoj haljini s bijelom postavom, haljina mu je bila od bijele kadife, nju su u ono

vrijeme nosili i svetovnjaci“. Na kraju zaključuju da je bio veoma otmen.

*Srđ*, Dubrovnik, br. 3, 1906, str. 283.

Da je na Cetinje „pedeset žilavih Crnogoraca prevuklo čuveni bilijar Petra II Petrovića Njegoša, kada je morem stigao iz Trsta“.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 96.

Da je Petar II Petrović Njegoš prilikom boravka u Rimu vidio lijepu srpkinju Milicu Stojadinović koja mu se dopala. U jednom trenutku je rekao: „Lijepa ona – lijep ja, pjesnik ona – pjesnik ja, da nijesam vladika – eto knjeginje Crnoj Gori“.

*Večernje novosti*, jul 1970, str. 19.

Da su Petra II Petrovića Njegoša još za života neki Crnogorci, a i Rusi, klevetali govoreći „kako ne misli na svoju pastvu, da se bavi čitanjem knjiga, stihotvorstvom i lovom, da pije i karta“.

*Večernje novosti*, jul 1970, str. 21.

Da je „sedamnaestogodišnji Rade Tomov kad je čuo da ga Crnogorci traže da preuzme prijesto, pobegao i sakrio se. Jedva su ga našli rođaci, odmah odveli u crkvu i obukli mu vladičansku odoru. Od stida i muke Rade samo što nije zaplakao. Odupirao se i rekao: „Što činite ljudi od mene, Bog vi sudio! Ne mogu ja vladičine haljine prije reda nedostojno na sebe stavljati!“ Na to mu je Stanko Stijepov poviknuo: „Muč' tu! Grijeh na moju dušu.....“.

*Večernje novosti*, 8. jul 1974, str. 17.

Da je Petar II Petrović Njegoš „na katoličkim praznicima u Prčnju imao posebno mjesto u horu pred glavnim oltarom“.

*Matica*, proljeće, 2013 str. 71.



Da je „Tablju“ iznad Cetinjskog manastira podigao Petar II Petrović Njegoš. Tablja je prvobitno zamišljena kao objekat za odbranu manastira. Od te ideje odvratili su ga njegovi najbliži saradnici zbog njene nepristupačnosti za izvlačenje topova. Kasnije su na Tablju isticali posječene turske glave.

*Cetinje i Crna Gora*, Beograd, 1927, str. 28.

Da se „Biljarda“ prvobitno zvala „Nova kuća“. Biljardom su je Crnogorci prozvali zbog igre zvane biljar, a u njoj je Petar II Petrović Njegoš napisao „Gorski vijenac“. U Biljardi su živjeli knjaz Danilo i kralj Nikola sve dok 1864. godine nije sebi podigao dvorac.

Nedaleko od Biljarde je 1910. godine sagrađen „Dom slobode“, današnji Vladin dom.

*Cetinje i Crna Gora*, Beograd, 1927, str. 30.

Da je za Petra II Petrovića Njegoša zapisano: „Ljepota ljudska, visok, stasit i moćan – mladi Crnogorski Herkules umro je kada je imao svega 38 godina. Ni Italija, ni Beč, ni ljekari evropski ga nijesu spasili i pošto se uvjerio u njihovu nemoć, rezignirano je odlučio da umre u svojoj siromašnoj dragoj mu otadžbini“.

Markov, Evgen: *Putovanje po Srbiji i Crnoj Gori*, S. Petreburg, 1903, prijevod 2005, str. 310.

Da je Petar II Petrović Njegoš u svojoj „Bilježnici“ unosi lična zapažanja i misli, kao i stihove iz francuske poezije. Od ukupno 129 sačuvanih stranica, 25 je ispisano na francuskom jeziku. Bilježio je i stihove Viktora Igoa i Lamartina. Od Igoa je prepisao čak 200 stihova, a 160 od Lamartina.

*Bilježnica*, Budva, 1915, str. 3.

Da je Petar II Petrović Njegoš prepisku sa poznatim slovenačko-hrvatskim pjesnikom Stankom Vrazom uvijek završavao riječima: „Dragi gospodine Vraže, vrug mi nije mio nigda, Vraz vazda“.

*Cetinje i Crna Gora*, Beograd, 1927, str. 185–186.

Da je Petar II Petrović Njegoš svom „duhovnom bratu“ Aleksandru Puškinu održao opijelo na groblju u Sankt Petersburgu. Za Puškinovu smrt Njegoš je saznao upravo putujući za Rusiju 22. februara 1837. godine. Bilo je to samo desetak dana poslije Puškinove sahrane. Po opisu S. Gruzinova, Njegoš je „kleknuo na koljena kraj malog drvenog krsta, spustio glavu do zemlje i dugo ostao u tom položaju. Zatim je ustao, pogledao u nebo, i počeo recitovati stihove...“

*Pobjeda*, 13. 01. 1991, str. 10.

Da je Eduard Grij (austrijski carski savjetnik i okružni poglavar u Kotoru, prim. BB) u pratnji Petra II, 31. marta 1842. godine posjetio Crmnicu.

Milović, Jevto M: *Dnevnik austrijskog komesara Eduarda Grija od 07. 04. 1842. godine*, Titograd CANU, 1985, str. 446–465.

Da se Petar II Petrović Njegoš nalazio na dopisnoj karti koju je izradila „Knjižnica Pahera i Kisića u Mostaru“. Dopisnica sa likom Petra II, štampana je povodom 50-godišnjice smrti velikog pjesnika.

*Golub*, Sombor, 01. 11. 1901. godine, str. 270.

Da je Stane Lazova iz Bajica još za života Petru II Petroviću Njegošu govorila: „Doći će vrijeme da se pas kubasicom veže a da je ne smije pregristi“. To je rekla povodom zabrane korišćenja voda (mora) samo za „Slavensku narodnost“. U

citiranoj knjizi se nalaze i karte turskih zemalja u Evropi će se viditi samo Crna Gora kao slobodna zemlja.

Medaković, V. M. G.: *Hristijani na Balkanskom poluostrvu*, Beograd, 1885, str. 127.

Da su „Slovinci dok bi dočuli na stanici da je doša' vladika crnogorski, svi ljudi od nauke i stručni ljudi, trčahu da vide vladiku. Svaki bješe, srećan koji mogaše viđeti vladiku ali još srećniji onaj koji mogaše š njime govoriti“. Njegoš je sa sobom nosio smotane cigarete od poznatog lješanskog duvana koje je darivao prisutnima. Slovinci su ove cigarete dijelili u više komada, kako bi im ostajalo i za drugi dan, a neki su ih jednostavno zadržali kao uspomenu.

*Istorijski zapisi*, Titograd, 1963, knj. 20, str. 358.

Da su „Celjske novine“, u broju od 29. novembra 1850. godine, obavijestile svoje čitaoce o Njegoševoj posjeti tom gradu: „Prekjuče imadosmo ovdje zvijezdu jugoslovensku – crnogorskoga vladiku, putujućeg u društvu dvojice Crnogoraca u Beču. Kao svagdje, tako se i ovdje svijet divio ovoj diki jugoslovenstva, koju je priroda tako obilato nakitila, svima duševnim i tjelesnim silama“.

*Istorijski zapisi*, sv. 1, Titograd, 1961, str. 75.

Da su prve vijesti o smrti Petra II Petrovića Njegoša objavile novine u „Zadru (7. XI), Zagrebu (8. i 10. XI), Trstu (10. XI), Beču (10. i 13. XI), Temišvaru (12. XI), Ljubljani (12. XI), Beogradu (13. i 14.), itd...“.

*Istorijski zapisi*, 1963, str. 349–376.

Da je Petar II Petrović Njegoš 1837. godine htio da putuje u Pariz, ali su ga u tome spriječili Rusi. Rusi mu nijesu dali

dozvolu ni da posjeti Petrograd jer se kako kažu „svojim ponašanjem u Crnoj Gori kompromitovao“. Nešto kasnije, ipak je otputovao u Petrograd.

*Istorijski zapisi*, sv. 1. 1954, str. 85.

Da je prilikom putovanja za Trst, Petar II Petrović Njegoš svratio u Zadar, đe je „zbog erđavog i slabog zdravlja“ odlučio da ostane na brodu kojim je putovao. Na brodu su ga posjetili i poklonili mu se „politički i vojni starešine“, a vojna muzika „na poštenje njegovo svirala je na obali“.

*Istorijski zapisi*, sv. 1–3, 1952, str. 53.

Da je saksonski kralj Fridrih Avgust 1838. godine poklonio Njegošu „prsten sa brilijantima i svojim monogramom“. Njegoš je za uzvrat „kralju sastavio odu koju je docnije prevela na njemački Tereza Albertina Luiza fon Jakob“.

*Istorijski zapisi*, sv. 1/3, 1952, str. 40.

Da su mnogi Crnogorci za vrijeme Njegoševog odsudstva (od septembra 1846. do marta 1847. godine) zbog velike gladi primali od Turaka mito kako bi iskazali neposlušnost Crnoj Gori. Na udaru su bile skoro sve nahije, jedino se „katunska nahija dobro drži“ iako im je bilo više „potreba no svijema drugim“.

*Istorijski zapisi*, sv. 1/3, 1952, str. 14.

Da je Petar II Petrović Njegoš u Biljardi, pored ostalog naučio mnoge strane jezike. Francuz Antid Žom, učio ga je francuski jezik, Danilo Kokotović njemački, kao i crtanje topografskih karata i slikanje. U Biljardi je učio i italijanski jezik, a učitelj mu je bio Milorad Medaković.

*Istorijski zapisi*, 1951, str. 15.

Da su Italijani Petru II Petroviću Njegošu prilikom posjete Pompeji „otkopali“ jednu sobu. Na jednom otkopanom zidu od pepela ukazala se slika Herkulesa „kako ga ljubav razoružava“. Slika ga je toliko impresionirala da je poželio da se izradi kopija koju bi ponio sa sobom.

*Istorijski zapisi*, 1951, str. 42.

Da je Petar II Petrović Njegoš prilikom boravka u Beču, otkupio Karađorđevu sablju, koju je kasnije opjevao u jednoj pjesmi. Takođe je otkupio od manastira Dečani Dušanov krst. Krst je poslije njegove smrti vraćen istom manastiru. (Interesantno je da je krst prethodno ban Jelačić preslikao, kako bi i Zagrebački muzej imao kopiju ovog eksponata – prim. BB.).

Po pisanju Medakovića, Njegoš je volio starine, ali nije brinuo o njima: „Čudno je i neponjato, kako su vladici starine bile mile, a nije ih znao čuvati“. U tekstu su opisani i drugi primjeri Njegoševe nebrige prema starinama.

*Istorijski zapisi*, sv. 1/3, 1951, str. 41-49.

Da se Petar II Petrović Njegoš u Napulju, sreo sa Rotšildom u njegovoj vili (Poljski dvorac). Nenadović opisuje Njegoševu superiornost u odnosu na sve prisutne zvanice. Pričao im je o Crnoj Gori i njenom narodu.

Nenadović, Ljubomir: *Pisma iz Italije*, Beograd, 1971, str. 29.

Da je Frančesko D' Ongaro Njegoša upoznao u Trstu. Jednom su prisustvovali pozorišnoj prestavi i o tome je zapisao: „Ja sam ga upoznao u pozorištu, baš kad je gospođica Fic-Sam igrala 'Gizelu'. Ta igra dovede našeg vladiku do ushićenja i on napisa u počast ove pariske silfide prijatnu ditirambu (horska pjesma - prim.B.B) koju sam ja odmah u italijanske stihove preveo i putem novina javnosti predao“.

Ongard, Frančesko D.: *Crnogorka*, Novi Sad. 1876, str. 11.

Da je Petar II Petrović Njegoš jednom prilikom, družeći se sa italijanskim piscem Frančeskom D'Ongarom izjavio: „Ja ću od Crne Gore napraviti uzornu državu“.

Ongard, Frančesko D: *Crnogorka*, Novi Sad. 1876, str. 11.

Da je Milorad Medaković (srpski istoričar i biograf Njegošev 1824–1897) pišući o njemu i o posveti „Gorskog vijenca“ zapisao: „Njegoš je prvobitno posvetio knjazu Milošu Obrenoviću, pa naknadno, zbog nekog nesporazuma, okrene tu posvetu Karađorđu...“.

*Večernje novosti*, jul 1970. godine, str. 19.

Da je 1844. godine Petar II Petrović Njegoš na poklon dobio geometrijski mali i veliki aparat.

*Pisma III (1843–1851)*, Beograd, 1995, str. 128.

Da je Petar II Petrović Njegoš poslao Antona Drobca da nauči snimanje „obrazu dagerotipom“ (jedna vrsta foto aparata – prim. BB).

*Cjelokupna djela P. P. Njegoša. Pisma III 1843–1851*, Beograd, 1955, str. 275.

Da je Petar II Petrović Njegoš 1844. godine, po svoj prilici u 32. godini života, naučio da pliva. Zapis kaže da se vladika „u glavnom zanima učenjem plivanja“ i da se kupao „čak dva puta dnevno, kad vrijeme dozvoli“. Predhodno je „dao na znanje“ guverneru dalmatinskom da želi posjetiti Prčanj đe „namjerava da se kupao u moru“. Želio je da iznajmi kuću „Bizmalika“, ali kako nije bila završena odsjeo je kod Filipa Lukovića. Nažalost, vrijeme mu nije bilo naklonjeno tako da se ubrzo vratio na Cetinje.

*Zapisi*, Cetinje, XIX, sv. 5, maj 1838. str. 311–312.

Da je stogodišnji Njegošev otac Tomo Markov, prilikom pristupanja odru na kojem je ležao njegov rano preminuli sin Rade, rekao: „Pomaga vi Bog braćo Crnogorci, dao Bog i sveta Trojica, da ova smrt mogega sina, a vašega i moga gospodara bude srećna za sve nas i našu vitešku zemlju“! Poslije ovih izgovorenih riječi sagao se, poljubio krst i vladčinu ruku, a zatim nastavio: „Veliki sine, diko moja, radosti mladih dana, snago ponose i kreposti starosti moje i slavo roda našega, zar doživjeh da te i takvoga vidim? Bog ti dao rajsko naselje; vaistinu Bože i smrt ti je lijepa, sve ti pristoji pa i smrt“. Još jednom je poljubio krst i ruku i oprostio se riječima: „Žalio bih te i u obraz poljubio, ali to ne mogu, ti si u okrutu vladničanskoj ti si prvosvešteno lice, sve ti prosto bilo“.

*Bosanska vila*, Sarajevo, god. XXV, br. 16 i 17. 1910. str. 250.

Da je crnogorski prosvjetni klub „Njegoš“ u Saut Čikagu, za vrijeme svoje godišnje proslave, priredio i veće prikazivanja „Gorskog vijenca“. Proslavi je prisustvovao veliki broj zvanica, među kojima i jugoslovenski konzul V. Vukmirović.

*Slobodna misao*, br. 37, 1935, str. 4.

Da je A. Andrić u svojoj knjizi „Geschichte des Furstenthums Montenegro“ (str. 128) zapisao da je preveo Njegoševu himnu upisanu u kubet crkve sv. Petra u Rimu 1. juna 1851. godin. Ista pjesma je objavljena u časopisu „Danica“ urednika Ljudevita Gaja, br. 8 od 24. februara 1863 (str. 113).

Da je dr Umberto Urbani, prevodilac „Gorskog vijenca“ na italijanski jezik, Njegoša stavljao u kategoriju najslavnijih evropskih pisaca, poput Dantea, Šekspira i Getea.

*Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, Kotor, knj. XI, 1963, str. 5.

Da su Filip i Jozo Luković bili prijatelji sa kućom Petrović-Njegoš, posebno sa Petrom I i Petrom II. Jozo je Njegoša primao u salon koji je bio jedinstven na Jadranu. Bio je uređen u francuskom rokoko stilu. Štukaturu u salonu radio je švajcarski umjetnik Karlo de Nedrocis oko 1750. godine.

*Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor, 1963, str. 15.*

Da je kontesa Ekaterina Vlastelinović još za života darovala svoj dio Prevlake vladici Petru II Petroviću. Nasljednik vladike Petra II, knjaz Danilo, prodao je Prevlaku svome sekretaru Miloradu Medakoviću za 1.000 forinti, a ovaj opet mitropolitu Nićiforu Dučiću za 3.000 forinta. Dučić je svoj dio Prevlake 1882. godine za isti novac ustupio opštini Krtoljskoj.

*Jadranska straža, III godina, broj 3, mart 1925, Split, str. 67.*

Da su Bajice uputile protestno pismo austrougarskim vlastima 1916. godine, zbog odluke da se posmrtni ostaci vladike Rada prenesu sa Lovćena na Cetinje.

*Večernje novosti, jul 1970, str. 19.*

Da je prilikom gradnje kapele na Lovćenu 1925. godine „kralj Aleksandar naredio da se Njegošev grob, koji se nalazi unutra u grobnici – kapelici, okiti raznim ornamentima, a polilelei u sredini kapele okičen je incijalima kraljevima. Ulazna vrata na kapele izgravirana su znakom dinastije Karađorđevića“.

*Večernje novosti, jul 1970, str. 19.*



## *Knjaz Danilo (1826–1860)*

Da je knjaz Danilo pozvao 500 zvanica „iz sve Crne Gore“ prilikom sklapanja braka sa Darinkom Kvekić iz Trsta.

Plamenac, Rade Turov: *Memoari*, I dio, Podgorica, str. 5.

Da je knjaz Danilo 1860. godine oduzeo sve barjake Vasojevićima, koje su dobili od Karađorđa i da ih je zamijenio svojim crnogorskim barjacima.

*Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu*, tom XIV, 1939, str. 106.

Da se u vrijeme knjaza Danila u crnogorskim školama počeo izučati sv. Sava.

*Bratstvo*, 1908, str. 63–67.

Da su aprila 1853. godine knjaz Danilo i Senat izdali naredbu svim nahijama „za poradi mrtvačkijeh trpeza, da ih niko ne smije činiti, niti se nad mrcem grebati, niti kosu sjeći“. Takođe je uredbom zabranjeno da se godišnje samo jednom „krsno ime slavi“. Ko ne bude poštovao ove odredbe ima se globiti „cekinah deset“.

*Zakonik knjaza Danila*, Titograd, 1982, str. 48.

Da je u „Zakoniku knjaza Danila“ iz 1855. godine, došlo do falsifikovanja nekih podataka. Naime, u članu 92, prepisivač M. Medaković je dodao riječi „do jedino srpske“ što u originalu teksta ne stoji (u ovom Zakonu na više članova je intervenisano čime je originalni tekst povrijeđen – prim. BB).

Bojović, Jovan: *Zakon knjaza Danila*, Titograd, 1982, str. 165.

Da su na Cetinju megdan (dvoboj) podijelila dva rođaka Vukčevića i to pop Nikola i stotinaš Filip Savov. Pošto ih u tom

suludom naumu nije mogao odvratiti ni sam knjaz Danilo, koji ih je više puta mirio, nevoljno je prihvatio dvoboj i odobrio ga. Dvoboju je predhodila svađa rođaka oko stoke, odnosno oko ispaše u planini. Knjaz im je iz riznice donio dva jednaka mača kojima su započeli dvoboj. „Po dogovoru zavađenih dvoboj se održao mačevima, javno pred glavarima i knezom. Filip je čekao na megdanu, a pop ga je napadao, jer je on zvao na dvoboj“. Pošto su jedan drugom nanijeli lakše povrede, pop Nikola ipak nije mogao nastaviti jer je bio posječen preko slabine tako da je došlo do pomirenja. Od tog trenutka rođaci Vukčevići ostatak života proveli su u velikoj ljubavi i slozi. Živjeli su kao rođena braća.

*Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu*, tom III, 1928. str. 105.

Da se malena Crna Gora pominje u čuvenom romanu „Veliki Getsbi“ poznatog američkog romanopisca Frensis S. Ficdžeralda. (Njegovi romani su obavezno štivo (lektira) za srednjoškolsku i studentsku populaciju u Americi. Roman je adaptiran i izvođen na Brodveju kao pozorišni komad a ekranizovan je pod nazivom „Veliki Getsbi“ prim. BB). U njemu se, između ostalog, govori i o odlikovanjima koje je glavni junak Getsbi dobio, pa se pominju i crnogorska odlikovanja. U tom kontekstu pominje Crnu Goru za koju kaže da se nalazi na „Jadranskom moru,“ i da je njen narod ponosan i hrabar te da je imao „burnu“ istoriju. Pokazao je orden na kojem je pisalo – „Orden di Danilo“, a u krugu „Montenegro, Nikolas Rex“. Sa druge je stajala posveta: „Majoru Džejju Getsbiju za izvanrednu hrabrost“.

Ficdžerald, Skot F.: *Veliki Getsbi*, Beograd, 2001, str. 75.

*Knjaz/Kralj Nikola (1841–1921)*

Da se po povratku Petra Karađorđevića sa Cetinja, beogradska štampa podijelila u dva tabora. Jedan tabor je otvorio „najgrozniju graju protiv Knjaza i Crnogoraca“. Toliko su daleko išli „da stane pamet pred tvornicom takvih grozota“.

Drugi tabor sa vladom na čelu „samo se hirio jer je ta vika samo nekom godila“.

*Memoari Gavra Vukovića*, Cetinje – Podgorica, 1985, str. 61.

Da je jedan engleski državnik kralju Nikoli otvoreno rekao da je Crna Gora „satrap ruski“ i da je „mnozina“ zbog toga ne simpatišu. „Stoga, dakle, dokle se god bude nahodila u tome obliku, neka se ne nada iskrenoj potpori Engleske.“

*Memoari Gavra Vukovića*, Cetinje – Podgorica, 1985, str. 52.

Da knjaz Nikola nijednog stanovnika stare Srbije, Brda, Skenderije ili nekog drugog kraja nije pitao „zna li srpski zborit“ nego zna li naški, „zna li katunski zborit, učite se zborit katunski“. Takođe kaže da knjaz „ne polagaše svog povjerenja na srpstvo, nego mnogo više na hrvatstvo“.

Plamenac, Rade Turov: *Memoari I dio*, str. 243.

Da je Lazar Mijušković odbio da iz državne kase isplati 10.000 fiorina kralju i sviti koja je već bila zakazala odmor i „banje“ u inostranstvo. Na kraljevo insistiranje da mu iz kase donese pare, Mijušković se branio da taj novac nije predviđen budžetom i da ne bi bilo u redu da neki državni činovnici ostanu bez mjesečne nadoknade zbog njihovog nekontrolisanog trošenja. Takav stav Mijuškovića prouzrokovao je da se svita vrati sa puta iz Rijeke i Bara đe su već bili otputovali.

Mijušković, Lazar Đ.: *Uspomene*, Nikšić, 2016, str. 16–17.

Da je knjaz Nikola 1886. godine poklonio Jovanu Jovanoviću Zmaju, srpskom pjesniku, imanje u Baru, tačnije Ismail-Pašin dvorac i imanje pod Volujicom, sve u cilju da se nastani u Crnoj Gori.

*Pristan grad kojeg nema, Bar, 2006, str. 52.*

Da je Petar Plamenac, bivši ministar spoljnih poslova Crne Gore, izjavio za list „Nova Evropa“ (26. maj 1926.) da „jedino srbijanski poslanik savjetuje kralju da zaključi mir i da odmah zatim abdicira“.

Mijušković, Lazar Đ.: *Uspomene*, Nikšić, 2016, str. 149.

Da je Poenkare, ondašnji predsjednik Francuske republike, u svojim memoarima na str. 349 zapisao izjavu Delaros Vernea (...) u kojoj stoji da kralj Nikola razmatra mogućnost separatnog mira i da bi „ustupio položaje planine Lovćen koja dominira nad Kotorom u zamjenu za Skadar u Albaniji“.

Mijušković, Lazar Đ.: *Uspomene*, Nikšić, 2016, str. 147.

Da je dvor prijestolonašljednika Danila na Cetinju građen između ostalog i od sredstava koja su uplaćivana na poštu Crne Gore na Cetinju. Tadašnji upravitelj pošte, Špiro Popović, uplaćena sredstva nije prosljeđivao nadležnim službama (u budžet) već ih je zadržavao i predavao na dvor knjazu Nikoli.

Mijušković, Lazar Đ.: *Uspomene*, Nikšić, 2016, str. 13.

Da je “mafija jednom ponudila knjazu Nikoli izlišnu svotu novca pod uslovom da im on dozvoli da onđe (okolina Bara) sagrade Kasino poput onog u Monte Karlu”. Na to im je knjaz odgovorio: „Ja sam vođa ljudi, a ne stražar kockarskoga salona”. (Isto je nuđeno na ostrva Skadarskog jezera, prim. BB).

*Matica*, Podgorica, zima, 2010, str. 221–222.

Da je kralj Nikola, kada su mu Crnogorci prilazili na ljubljenje ruke, insistirao da to predhodno učine kraljici pa tek onda njemu. Sve je to radio ne bi li naučio Crnogorce da poštuju svoje žene. Svjestan je bio da je to „daleko najozbiljnija mana“ u karakteru crnogorskog naroda.

*Matica, Podgorica, zima, 2009, str. 167.*

Da je Žil Vern svoju jahtu prodao crnogorskom knjazu Nikoli i to je bila prva plovna jedinica koja je plovila pod zastavom Crne Gore 1886. godine.

*Izvor: Internet*

Da je knjaz Nikola bio veliki prijatelj sa Edvardom VII, kraljem Velke Britanije, Irske i carem Indije od 1901. do 1910. godine. On je knjaza Nikolu nagovarao da Crna Gora učestvuje na Olimpijadi. Naravno da za to nije bilo ni sredstava ni takmičara tako da je predlog odbijen. Kada je kralj Edvard umro, u znak korote odloženo je otvaranje Zetskog doma.

Rotković, Radoslav: *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Podgorica, 2005, str. 356.

Da je kralj Nikola, po pisanju Đ. Markotija jednom strancu na njegovu opasku da Crna Gora nema što da izvozi, odgovorio: „Zaboravili ste na moje šćeri“.

Rotković, Radoslav: *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Podgorica, 2005, str. 350.

Da je 24. juna 1876. godine „Hercegovačka vojska proglasila Knjaza Nikolu I Petrovića Njegoša za gospodara od Hercegovine“. Toga dana na Crnom Kuku bila se skupila sva crnogorsko-hercegovačka vojska koja je brojala 18.000 vojnika.

Vojsku, barjak i oružje blagosloville su mitropolit crnogorski Ilarion i arhimandrit Visarion Ljubiša.

Plamenac, Rade Turov: *Memoari*, I dio, Podgorica, str. 218.

Da je knjaz Nikola bio u jako dobrim odnosima sa bugarskim knezom Ferdinandom. Toliko su bili prisni da je Ferdinand govorio: „Ti si moj otac, a ja sam tvoj sin“.

Plamenac, Rade Turov: *Memoari*, I dio, str. 243.

Da je knjaz Nikola dobio najljepša imanja u Nikšiću, Podgorici (Kruševac), Spužu, Ulcinju, Baru i drugim mjestima. Ta imanja su mu donosila velike prihode. Samo tokom 1890. godine, prihodovao je oko 100.000 fiorina.

Đurović, Mirčeta: *Trgovinski kapital u Crnoj Gori*, tom I, Podgorica 2008, str. 128–129.

Da je kralj Nikola dobio na poklon od turskog Sultana parobrod koji je bio dugačak oko 120 stopa, jačine 400 konjskih snaga. Krma je bila postavljena „svilom i kadifom a pod njom je divan salon. Oko njega su kabine za spavanje i mermerna banja. Osvijetljen je, a na bokovima su postavljena dva topa“. Parobrod se zove „Zmaj“ i ide 15 milja na „sahat“.

*Bosanska vila*, Sarajevo, 1899, str. 198.

Da je barjaktar Milić Žugić, krčeći zemlju koju mu je darovao gospodar 1893. godine, naišao na „oklop i podoklopnu košulju, za koju narod kaže da je vojvode Momčila. Istu je poslao gospodaru „kao znak starine bivšeg zmaja od Pirlitora“.

*Glas Crnogoraca*, Cetinje, br. 42, 10. 10. 1894, str. 1–2.

Da je povodom pogibije „Austro-ugarskog prijestolonasljednika NJ. C. Kr. V. Franca Ferdinanda i njegove supruge

Vojvotkinje od Hoenberga“ crnogorski gospodar naredio petnaestodnevnu žalost. U zvaničnom saopštenju Cetinja se kaže da je to bio „teroristički akt usamljenih fantasta, zbog kojih ispaštaju hiljade nevinih“.

*Glas Crnogorca*, Cetinje br. 33, 21. 06. 1914, str. 2.

Da je kralj Aleksandar I, odlikovao njegovo visočanstvo knjaza Nikolu I ordenom sv. Save I stepena, za njegove zasluge na prosvjetnom i književnom polju.

*Vesnik srpske crkve*, sv. I–II, januar–februar 1896, Beograd, str. 155.

Da je knjaz Nikola bio u kumovskim vezama sa knjazom Srbije Mihailom Obrenovićem. Mihailo je krstio „prvorođeno dijete knjaza Nikole, knjeginju Zorku“. Zasluga za kumstvo pripada Jovanu Sundečiću (sekretar knjaza Nikole) koji je uticao na to da se izmire „Cetinje i Biograd“.

*Spomenica, Proslava 50-godišnjice rada Jovana Sundečića*, Cetinje 1899, str. 30.

Da je predsjednik Amerike Vudro Vilson 4. jula 1918. godine uputio kralju Nikoli telegram sljedeće sadržine: „Njegovom visočanstvu Nikoli kralju Crne Gore. Iskreno zahvaljujem Vašem Visočanstvu na plemenitim čestitkama koje ste mi tako ljubazno uputili 4. jula, i koje visoko cijenim. Duboko saosjećam sa Vašim Veličanstvom u nesreći koja je snašla Crnu Goru najezdom nemilosrdnog neprijatelja. Uvjeren sam da Vaše Veličanstvo i blagorodni i junački narod Crne Gore neće biti potlačen, nego da će vjerovatno, da su Sjedinjene Države odlučne da vide da će sa konačnom pobjedom koja će doći biti osiguran i priznat integritet i pravo Crne Gore. Šaljem Vašem Veličanstvu svoje najbolje želje“.

*Vijesti*, Podgorica, 27. 05. 2006, str. X.

Da je kralj Nikola putujući za Beč svratio u Zagreb, đe su mu Zagrebčani priredili svečani doček. Poslije dočeka on je rekao pratiocima: „Bolje je da nas smatraju crvenim Hrvatima, pa da nas dočekaju kao pravu braću, nego da nas drže za braću a dočekaju kao neprijatelje, kao što neki drugi rade, ne čulo mi se za riječ“.

*Fakta Montenegrina*, Zagreb, 15. 01. 1999, str. 1.

Da je knjaz/kralj Nikola jednom Crnogorcu, koji je uporno tražio da mu se da barjak, odgovorio: „Ne daje se to u portik, nego na bojnom polju“.

*Pobjeda*, Podgorica, 05. 04. 2009, str. 19.

Da je 17. avgusta 1862. godine na knjaza Nikolu izvršen atentat. Toga dana na njega je pucao Savo Milov Radonjić sa Lipe Dobrske i neznatno ga ranio. Savo je brzo uhvaćen, ali je još brže utekao zatvorskim čuvarima još dok su ga sprovodili na Cetinje. Pobjegao je u Tursku đe je poslije 13 godina uhvaćen i likvidiran.

*Zapisi*, časopis za nauku i književnost, Cetinje, jul – decembar, 1967, str. 291–292.

Da je knjaz Nikola odlikovao „II stepenom Danilova ordena“ čuvenog naučnika Nikolu Teslu.

*Bosanska vila*, Sarajevo, 15. 01. 1895, str. 144.

Da je knjaz Nikola 1869. godine posjetio Berlin i da je bio „odlično“ primljen. Pruski kralj odlikovao ga je „Ordenom crvenog orla“.

*Dva Petrovića-Njegoša, Vladika Danilo Petrović i knjaz Nikola*, Beograd, 1896, str. 43.



Da je Franc Jozef I 1869. godine ustupio knjazu Nikoli svoju jahtu „Fantazija“ da ga dovede od Trsta do Kotora prilikom povratka iz Rusije.

*Dva Petrovića-Njegoša, Vladika Danilo Petrović i knjaz Nikola*, Beograd, 1896, str. 43.

Da se 1880. godine knjazu Nikoli javio potomak porodice Balšić, iako je poznato da je porodica Balšić izumrla još 1421. godine. Knjazu se obratio izvjesni Panajot Balša (Panaïote Balsche) kao direktni potomak ove porodice, a imao je titulu „eksministar i ekssenator Rumunjski“.

*Zapisi*, Cetinje, avgust 1935, str.125.

Da je kralj Nikola, u proglasu od 26. septembra 1912. godine, rekao da „viteške ruke sa mačevima pružaju nam Kraljevi: Srbije, Bugarske i Grčke, čiji su narodi u ovome svetome poduzeću s nama zbratimljeni“. Nastavio je: „Zamnom, junaci, da ruke pružimo braći u nevolji, kao i viteškoj Malesiji, koja se evo dvije godine lavovski bori za svoja prava, slobodu i sjedinjenje sa Crnom Gorom“. Proglas je završio poklikom: „Živjeli Crnogorci! Živio Balkanski Savez“.

*Balkanski rat u slici i reči*, Beograd, 1913, str. 237.

Da je kralj Nikola pisao američkom predsjedniku Vilsonu, povodom odnosa Srbije spram Crne Gore: „Ma kako da su bili bestidni (Srbi) ja sam bio prvi da im pružim ruku, objavljujući Austriji rat, premda sam bio uvjeren, da izazivanje potiče s njihove strane ubistvom u Sarajevu i od njihove *Crne ruke*. Zločinstvo nad prestolonašljednikom i njegovom ženom bilo je uzrok, zašto svijet danas oplakuje dvadeset miliona žrtava. Strašna pomisao, da ta zemlja neće da uvidi počinjeni zločin za

koji je ona odgovorna pred čovječanstvom isto kao i Viljem!“ (Viljem VI, njemački kralj – prim. BB).

*Nikola Petrović i njegov dvor*, Sarajevo, 1919 str. 31.

Da je knjaz Nikola jednom rekao: „Da je moj Crnogorac radnik, kao što je junak, Crna Gora postala bi bogata zemlja“. To je istakao u depeši prilikom proslave krsne slave Zadruga (Spasov-dan 1908. godine) u Nikšiću đe je bila formirana „Prva nikšićka zemljoradnička zadruga“.

*Zapisi*, časopis za nauku i književnost, Cetinje, 1929, sv.1–6, str. 378.

Da su članovi Dvorskog savjeta bili: knjaz Nikola, knjaginja Milena, g-din Božo Petrović, vojvoda Petar Vukotić (tast Nikolin), vojvoda Ilija Plamenac, vojvoda Miljan Vuković, vojvoda Stanko Radonjić. Svi oni su podržavali budući brak kraljeve ćerke Zorke i Petra Karađorđevića, osim Stanka Radonjića koji je tvrdio da su obije dinastije (Obrenović i Karađorđević) „tanke i labave“.

*Večernje novosti*, 15. 02. 1969. godine, str. 18.

Da je prilikom boravka u Petrogradu knjaz Nikola doživio velike počasti. Naime, ruski car ga je imenovao komandantom Petnaestog streljačkog gardijskog puka, koji od tog trenutka nosila ime: „Puk Njegovog Visočanstva Knjaza Nikole“.

*Večernje novosti*, 26. 02. 1969. godine, str. 18.

Da je Ornitološko društvo u Moskvi 1896. godine izabralo Njegovu Visočanstvo Knjaza Nikolu I, za svog počasnog člana.

Da je kralj Nikola „poslao u čuveni carski licej kod Galatasaraja i po drugim školama u Turskoj 28 mladića iz Crne Gore i Boke. Bili su pitomci Sultana Abdul Hamida“.

*Matica*, br. 77, proljeće 2019, str. 484.

Da je kralj Nikola prilikom povlačenja uzeo mnogo dokumenata „od doba Nemanjića do 1915. godine. Jedan dio koji je bio uzeo vraćen je sa Bojane i zakopan (pet godina) u vlažno cetinjsko tle“, đe su mnoga dokumenta na „pergamentu i artiji“ propala. Srećom Njegoševa pisma nijesu mu bila interesantna tako da je dobar dio pronađen i sačuvan. Istoričar Dušan Vuksan ih je otkrio poslije 16 godina na tavanima i podrumima dvorskim. Sudbina Njegoševe biblioteke je slična. „Ostaci knjiga koje nijesu razgrabljene na ovaj način, rasule su se po čitavom Cetinju, valjda i po čitavoj Crnoj Gori.“

*Cetinje i Crna Gora*, str. 192.

Da je prostor Crne Gore bio interesantan velikim evropskim silama, pa je kralj Nikola „bez ikakvog ustručavanja od njih vukao korist. Od Rusije je dobijao godišnju potporu (8.000 dukata), od Francuza 50.000 franaka, od Austrije da preuzme troškove za izgradnju kolskog puta Kotor–Cetinje.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 96.

Da je, prema opisu Renata Barneskija, kralj Nikola bio „veoma lep čovek, snažan, simpatičan, velikodušan, drsko svestan svoje nesumnjive privlačnosti, tip muškarca od kojeg žene ne mogu da se spasu, ili radije to i ne žele“.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 96.

Da je engleska kraljica Viktorija, 4. maja 1898. godine, u Bakingemskoj palati primila knjaza Nikolu. Na prijemu je engleska kraljica nosila najveće crnogorsko odlikovanje – Danilov orden s brilijantima, a crnogorski knjaz Nikola Viktorijin orden s brilijantima. Prijemu je prisustvovao i predsjednik engleske vlade Solsberi.

*Istorijski leksikon Crne Gore*, Crn-Cu, Podgorica, 2006, str. 345.

Da je car Aleksandar III Romanov jednom prilikom 1889. godine knjazu Nikoli nazdravio riječima: „Pijem u zdravlje knjaza crnogorskog, jedinog iskrenog i vjernog prijatelja Rusije“. Mnogo godina kasnije ruska politika više je bila okrenuta prema Srbiji iako se „srpska politika nikada nije čvrsto vezivala za Rusiju“.

Rakočević, Novica: *Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878–1918*, Beograd, 2006. str. 23.

Da je Nikola Vukotić (bratanić knjeginje Milene) obezbijedio novac za put donosiocima bombi u poznatoj Bombaškoj aferi. Vukotić je bio crnogorski emigrant i oficir srbijanske vojske. U jednoj beogradskoj banci potpisao je mjenicu na 800 dinara.

Rakočević, Novica: *Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878–1918*, Beograd, 2006. str. 51–52.

Da je 1880. godine knjaz Nikola naredio da se vojska popiše i uredi. Vojska je podijeljena na prvu i drugu klasu. Sa novodobijenim krajevima formirana su 42 bataljona, od kojih su četiri bataljona bila popunjena muslimanski življem. Vojska se poučavala u „duhu crnogorskom“, onako kako je knjaz Nikola zahtijvao.

Rakočević, Novica: *Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878–1918*, Beograd, 2006. str. 128.

Da je knjaz Nikola 7. oktobra 1886. godine sa papom Lavom XVIII potpisao Konkordat po kojem su crnogorski rimokatolici dobili slobodu vjeroispovijesti. Na osnovu ovog dogovora postavljen je prvi arcibiskup u Baru Šimun Milinović. Njega je zamijenio 1910. godine Nikola Dobrečić.

Rakočević, Novica: *Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878–1918*, Beograd, 2006. str. 132.

Da knjaz/kralj Nikola nije pravio nikakve razlike među svojim podanicima, pa bili oni pravoslavne, katoličke ili muslimanske vjeroispovijesti. Naprotiv, u svemu ih je smatrao ravnopravnim. Zbog toga je dr Laza Tomanović u knjizi „Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860–1910, zapisao: „Kao što dobar roditelj ne čini razlike između svoje djece, tako ni Knjaz Nikola ne pita ko je kakve vjere, nego samo je li zaslužan i sposoban“.

*Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860–1910*, Podgorica, 1998. str. 115.

Da je knjaz Nikola odlikovao papinog sekretara, kardinala Mariana Rampolu Velikim krstom Danila I za nezavisnost. Kardinal Rampola je zaslužio ovo odlikovanje jer je kod pape poradio da se pitanje o Zavodu sv. Jeronima u Rimu završi onako kako je knjaz Nikola zahtijevao.

Da se Grujica Nikčević, kao blizak rođak knjeginje Milene, predstavljao kao „Princ“, zbog čega je knjaz Nikola protestovao kod predsjednika Francuske Republike. Pošto je izgubio „blagodjejanje“ kod Milene i gospodara, Nikčević je pao u nemilost. Obilazio je evropske dvorove, a najviše je boravio u Parizu i Ženevi. Vratio se u Crnu Goru i ubrzo bio zatvoren, ali i ucijenjen da ubije emigranta Sava Ivanovića. Pristao je na zavjeru, a potom pronašao Ivanovića u Italiji i otkrio mu plan. Pošto je na prevaru vraćen u Crnu Goru, ubrzo je ubijen od strane R. N. Abramovića i P. Vukotića u Budvi.

Backović, Marko: *Crna Gora pri kraju devetnaestog vijeka*, Beograd, 1895, str. 19.

Da je Nj. V. Kralj Nikola Petrović-Njegoš dao prvi prilog za podizanje džamije na Cetinju.

*Cetinjski vjesnik*, Cetinje, broj, 100, 18. XII 1910, str. 4.

Da je kralj Nikola lično otpratio Ibrahim-bega, osmanskog komandanta grada Bara prilikom njegovog oslobođenja 8. I 1878. Pošto mu je Ibrahim-beg predao ključeve grada i sablju, kralj Nikola mu je rekao: „Zadržite je i nosite je ponosno, jer ako grad nijeste mogli održati, svoju vojničku čast sjajno ste očuvali“.

*Leksikon Bošnjaka/Muslimana Crne Gore 1806–2016*, Podgorica, 2016. str. 176.

Da je u vrijeme Malisorske bune 1910–1911. godine Crnu Goru „zapljusnuo“ veliki broj izbjeglica. Samo u Podgorici 10. V 1911. godine slilo se 3.934 osobe kojima se davala hrana. Dodatnih 502 osobe izdržavao je narod Zetske kapetanije. Zbog takvog odnosa prema stanovništvu ovih krajeva, kralj Nikola je imao oštih rasprava sa ruskom diplomatijom i njihovim vojnim predstavnikom na Cetinje.

Rakočević, Novica: *Vrijeme knjaza i kralja Nikole 1878–1918*, Beograd, 2006 str. 72–73.

Da je Andrija Jagošev Radović, u brošuri koja je bila namijenjena crnogorskoj dijaspori, kako bi podržali ujedinjenje Crne Gore i Srbije rekao: „Da je kralj Nikola odbio oba moja prijedloga za ujedinjenje i nastavio: Šta više, lično mi je kazao: Kakva Jugoslavija!– Poslije ovoga rata, treba da budu tri države, Crna Gora, Hrvatska i Srbija“.

*Za Crnu Goru*, Pariz, april 1918, str. 6.

Da je po riječima A. Radovića, kralj Nikola „proglašavao zaseban crnogorski narod! Njegov sin, knjaz Petar (u jednom intervjuu u rimskoj Tribuni), tera još dalje. On tvrdi da Crnogorci nijesu Srbi i da će propasti ako se ujedine sa okolnim sličnim narodima, Srbijancima, Bosancima, Hercegovcima, Dalmatincima, itd“.

*Za Crnu Goru*, Pariz, april 1918, str. 55.

Da je Isidora Sekulić, srpska spisateljica, kada je čula da je posjećen stari brijest na Cetinju, pod kojim je sjedio kralj Nikola, rekla: „Bolje da je ostao brijest, no oni koji su naredili da se posječe.“

Rotković, Radoslav: *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Podgorica, 2005, str. 404

### *Potomci knjaza/kralja Nikole*

Da je princu Danilu, preko crnogorskog počasnog generalnog konzula u Milanu Karminatija, predloženo od strane generalnog imperatora i njemačkog cara „da izjavi kralju Nikoli da će dobiti polovinu srpske Mačedonije i odmah 5 miliona talira ako se usprotivi prolazu srpske vojske kroz Crnu Goru. Karminati je otputovao u Rim i predlog predao Popoviću (Evgenije, crnogorski generalni konzul u Rimu, prim. BB), a ovaj proslijedio kralju Nikoli. Kralj nije odgovorio na ovaj predlog, iako ga je Danilo još jednom pokušao ubijediti da se saglasi sa njim, i to preko Martinovića, bivšeg konzula u Skadru. Ali je bilo već „dockan“. O tačnosti ovih podataka autor teksta kaže: „Ostavljam da ih čitaoci i istoričari prokomentarišu“.

*Matica*, br. 77, proljeće 2019, str. 583.

Da je Pavle, sin crnogorskog knjaževića Mirka (Nikole) Petrovića (Podgorica 1910 – Pariz 1933), kao mladić u emigraciji u Francuskoj, snimao, razvijao i montirao amaterske filmove. Godine 1931. počeo je profesionalni rad u Parizu kao sarađnik (asistent režije) na realizaciji igranog filma „Naga žena“.

Kosanović, Dejan: *Leksikon pionira filma i filmskih stvaralaca na tlu Jugoslavije 1896–1945*, Beograd. 2000. str. 174.

Da je B. Đonović, u feljtonu o Petrovićima, zabilježio da su crnogorske princeze Milica i Stane, školovane u ženskom institutu „Smoljni“ u Petrogradu. Tretirane su kao „vladarske kćeri“. U Institutu su imale „posebne apartmane sa namještajem iz dvora, čak su imale i posebnu trpezu i carska kola na raspolaganju, a nosile su i najelegantnije toalete“.

*Večernje novosti*, 14. 02. 1969. godine, str. 16.

Da je italijanski kralj Vitorio Emanuel, da bi se sreo sa familijom Petrović i budućom vjerenicom Jelenom, inkognito sa Krfa poslao telegram u kojem se kaže: „Jedan otmeni lovac javio se sa Krfa da bi rado došao u Crnu Goru, kod knjaza na Cetinje, da koji dan provede u lovu po Skadarskom jezeru“. Zbog takvog sadržaja telegrama, koji nijesu razumjeli kraljevi saradnici, do susreta nije došlo.

*Večernje novosti*, 07. 03. 1969. godine, str. 18.

Da je vjeridba Jelene Petrović i kralja Italije Vitoria Emanuela bila u jednom momentu dovedena u pitanje. Naime, „iznenada poslije prve pozitivne reakcije, Rusija je okrenula ćurak i ruska štampa a i diplomati, posebno cetinjski Rusi u poslanstvu“. Ovaj negativan stav je izazvan ustupkom knjaza Nikole da Jelena pređe u katoličku vjeru.

*Večernje novosti*, 10. 03. 1969. godine, str. 20.

Da je Vitorio Emanuel boravio na Cetinju do 2. septembra 1896. godine. Boravak je iskoristio za šetnje po planinama, posjete drugim gradovima, lov i ribolov, kao i igranje tenisa na igralištu iza dvorca kralja Nikole.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 135.

Da su se mnogi Italijani pitali odakle je njihova princeza. Većina je ime zemlje odakle je Jelena Savojska povezivalo sa



gorkim likerom zvanim „Amaro“ Stanislava Kobjankija. (Kobjanki je bio lični prijatelj kralja Nikole i proizvođač čuvenog pića *Amaro Montenegro*, prim. BB). On je u Crnu Goru dolazio zbog aromatičnih trava, od kojih su crnogorski čobani pravili ljekoviti čaj „karik“, a koji je uvezio kao glavnu sirovinu za ovo alkoholno piće.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 18.

Da je italijanski kralj i crnogorski zet Vitorio Emanuel III od Savoje svojoj ženi Jeleni poklonio jahtu i dao joj ime „Jela“ (skraćeno ime od Jelena). Istim imenom se zvala i vila Jelene i Vitoria Emanuela u Egiptu, u kojoj su živjeli poslije progonstva iz Italije 1946. godine.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 157.

Da je R. Barneski u svojoj knjizi o Jeleni Savojskoj, zapisao je-dnu crnogorsku izreku koja glasi: „Daj mi jednu jedinu vlas tvoje kose i njome ću zašiti oči da ne vidim više nijednu drugu ženu“.

Barneski, Renato: *Jelena Savojska*, Beograd, 1988, str. 114.

Da je kraljica Italije Jelena Petrović Savojska na putu za Bugarsku, đe joj je ćerka Joana bila udata, dobila poziv od „Saše“ Karađorđevića (rođenog sestrića) da ga posjeti u Beogradu. Poziv nije prihvatila nego je čitav sat sjedela u vozu Simplon-Orijent ekspres.

*Večernje novosti*, 14.03. 1969. godine, str. 20.

Da se knjeginja Zorka upoznala sa Petrom Karađorđevićem prilikom odmora u Višiju (Francuska). Poslije upoznavanja prošlo je neko vrijeme dok je na nagovor kralja Nikole maršal dvora Mišo Popović utanačio njihov ponovni susret na Cetinju.

*Večernje novosti*, 15.02. 1969. godine, str. 18.

Da je princ Mirko Petrović Njegoš bio sjajan strijelac. On je jednom prilikom „vjernom ađutantu Mrgudu Jovićeвиću sa 15 metara iz pištolja zvanog ‘Gaser’ pucao u cigaretu koju je ovaj držao u usta i napola je prekinuo“.

Andrijašević, Živko: *Nacija s greškom*, Cetinje 2004, str. 261.

Da je prilikom kraljeve posjete Carigradu, vojvoda Gavro Vuković zapisao podatak da su se na jednom skupu poslanici Austrije i Srbije, koji su se nalazili u dvoru na Visokoj Porti, najviše interesovali o kandidaturi knjaza Mirka za makedonskog guvernera.

*Zapisi*, časopis za nauku i književnost, Cetinje, jul–decembar, 1927, str. 353.

### *Razno*

Da su Petrovići rodom od Hercegovine, od „stara vlastelinska koljena. Dva brata, Jerak i Rajić, prešli su za Ivana Crnojevića u Zetu, kad su Turci ovladali Hercegovinom“.

*Dva Petrovića Njegoša, Vladika Danilo i knjaz Nikola I*, Beograd, 1896, str. 5.

Da su „Crnogorci ranije bili priključili sebi Kotor i u njemu postavili 70 kuća plemićkih.“ Plemićke porodice su bile Petrovići, Radonjići i Bogdanovići.

Vasilije, Petrović: *Istorija o Crnoj Gori*, Cetinje – Titograd, 1985, str. 41.

Da je Gavriilo (Gajo) Ivov Petrović bio narodni poslanik. Bio je „radno lice u drami Milutina Tomića *Đetić u parlamentu*. (Tomić je djelo objavio pod svojim pseudonimom Nikac od Rovina).

Rudić, Petar: *Kako sam se oženio od Erakovića iz Njeguša*, Bijelo Polje, 1981, str. 4.

Da je Arsenije Čрноjević poveo na put u Jerusalem popa Savu Kaluđerčića (Kaluđerovića – prim. BB), arhiđakona Danila (Petrovića, prim. BB), Visariona (Borilovića, prim. BB) i još nekoliko sveštenika. Tom prilikom posjetili su Hristov grob.

„Dnevnik patrijarha Arsenija Črnojevića o putovanju u Jerusalem 1683. godine“, *Glasnik Srpskog učenog društva*, Beograd, 1872, str. 185.

Da su crnogorski glavari poslije ratova 1876–1878. dobili velike posjede širom Crne Gore. Tako je vojvoda Božo Petrović dobio Brezovik sa 387 rala zemlje, vojvoda Marko Petrović 220 rala zemlje i četiri mlina, vojvoda Petar Vukotić (kraljev tast) 218 rala, tri mlina i 26 motika vinograda u okolini Podgorice, itd.

Durović, Mirčeta: *Trgovinski kapital u Crnoj Gori*, tom I, Podgorica 2008. godine, str. 129.

Da je Mihailo Pupin dao prilog društvu „Knjeginja Zorka“, u iznosu od 50.000 din.

*Narodna riječ*, Cetinje, god. 10, br. 14 (13. april 1928) str. 5

Da je kraljica Milena krstila dijete njemačkog poslanika Ekarta na Cetinju.

*Zapisi*, časopis za nauku i književnost, knj. III, Cetinje, 1928, str. 77.

Da je Đorđe Petrović bio sinovac Petra I i prvi školovani oficir u Crnoj Gori. Đorđe je bio pretendent na crnogorski „presto“, ne samo za života vladike Rada, već i njegova nasljednika knjaza Danila. Naime, poslije povratka u Crnu Goru 1834. godine poželio je da sjedne na vladličansku stolicu. Negovu želju spriječio je niko drugi nego njegov ugledni otac Savo poljubivši ruku vladike Rada čime ga je priznao za Gospodara.

*Zapisi*, glasnik cetinjskog istorijskog društva, knj. XVIII, sv. 5–novembar, 1937. str. 334

---

Da je Labud, sin vojvode Petra Filipova Vujovića (Petar je bio pobratim knjaza Danila i kum kralja Nikole, prim. BB) bio 1874. jedan od prvih telegrafista u Crnoj Gori, a kasnije i direktor te službe. Nakon oslobođenja Nikšića „lično sam u gradu otvorio telegrafsku stanicu“ kaže Labud. Ovim povodom poznati srpski književnik, diplomata i ministar Ljuba Nenadović Labudu je posvetio pjesmu sljedeće sadržine:

„Odleteo Labud ptica  
Od Cetinja do Nikšića;  
Neka živi Crna Gora  
Od istoka pa do mora!  
Neka živi Labud tica  
I telegraf tanka žica“.

*Ratnik*, Beograd, god. XLIV, sv. IV. 1928, str. 55.

Da je dr Sadik Strinić bio prvi školovani ljekar muslimanske vjeroispovijesti u Crnoj Gori i stipendista kralja Nikole. Poslije završenih studija radio je kao „fizikus“ na Cetinju i više mjesta u Crnoj Gori. Nosilac je brojnih odlikovanja među kojima i Danilovog ordena IV stepena iz 1910. godine.

*Leksikon Bošnjaci/Muslimani (1806–2016)*, Podgorica, 2016. str. 319.

Da je Risto Rundo, Trebinjac koji je živio na Cetinju, bio veliki poštovalac knjaza Nikole. On je 1909. godine u Beču prekinuo izvođenje operete „Vesela udovica“ zbog toga što je njen sadržaj ružio ugled knaževske familije. O ovom događaju je pisala evropska štampa. Kao predstavnik poznate njemačke firme „Singer“, Risto je bio imućan. Posjedovao je biciklo što je bila prava rijetkost u to vrijeme, pa su mu građani Cetinja ispjevali stihove: „Risto Rundo gazda, na bicilo vazda“.

Kovačević, Jelena: *Zaboravljeni sreski ljekar Petar Rundo, davao je i više nego što je mogao*, Radio Trebinje, url: <https://radiotrebinje.com/vijest/zaboravljeni-sreski-ljekar-petar-rundo-davao-je-i-vise-nego-sto-je-mogao/?lang=lat>